

Zgodovina goričanske papirnice

Goričanska papirnica je ena najstarejših papirnic na slovenskih tleh, starejša je od nje le še radeška papirnica. Od nekdanjih papirnic, ki jih je bilo na ozemlju sedanje Slovenije devet, in v katerih so ročno izdelovali papir, sta se do danes obdržali le goričanska in radeška papirnica. Nekatere od propadlih papirnic so obratovali prav malo časa. Najstarejša papirnica na slovenskem, fužinska papirnica v Zgornji Hrušici pod Ljubljano je obratovala le 16 let (1580-1596). V drugi polovici 17. stoletja ji je sledilo le nekaj desetletij obratovanja vipavske papirnice ob Hublju nad Ajdovščino. Žužembska papirnica je obratovala od okoli 1700 leta pa do 1785, ko je propadla zaradi premočne konkurence strojne izdelave papirja. Radeška papirnica v Njivicah pri Radečah je pričela obratovati okoli leta 1725, in se je leta 1854 razvila v strojno papirnico.

Goričanska papirnica ima svoj izvor v loški papirnici, ki je bila ustanovljena 1740. in sedanji vasi Papirnica ob majhnem potoku, nedaleč od izvira nekdanjega Mrzlega potoka. Loška papirnica je delovala do leta 1785 ob tem potoku, ki je lahko pogajal le eno vodno kolo, to pa je bilo premalo, če je hotel papirničar povečati proizvodnjo. Tedanji lastnik Johann Schwerer se je leta 1785 odločil zgraditi večjo papirnico, mesto zanjo pa je našel ob že obstoječem jezu mlina za žito ob Sori pod Goričanami. Papirnico je pričel graditi na levem bregu Sore v bližini vasi Ladja zgrajena je bila do leta 1787, potem pa je papirničarju zmanjkalo denarja za dokončanje oziroma za opremo papirnice s papirničarskimi napravami. V Ljubljani je našel veletrgovca Antona Domiana, ki je bil pripravljen investirati denar v goričansko papirnico. Leta 1788 je steklo delo v papirnici, papirničar pa je Domianu vračal dolg z dobavami papirja. Vendar v tem času niso obratovali le te tri papirnice na ozemlju današnje Slovenije. Na Goriškem je leta 1767 postavil Tomaž Kumer v Ajdovščini pravcato manufakturno, saj je že leta 1769 izdelovala 12 vrst papirja in to v velikih količinah, tako da je kmalu postala ena izmed najmočnejših papirnic v Notranji Avstriji. V Podgori pri Gorici pa je ob Soči pričela obratovati še ena papirnica in sicer nekako istočasno kot goričanska papirnica. Leta 1859 se je razvila v strojno papirnico, po celem svetu pa je znana po tem, da sta v njej lastnik baron Ritter von Zahony in kemik Lari Kellner opravljala poskuse za postopek kuhanja celuloze po sulfurnem postopku z direktnim ogrevanjem s paro. Poskusi so bili uspešno zaključeni, leta 1883 pa sta prejela privilegij, kakor se je takrat imenoval patent. Papirnica v Podgori je bila uničena v I. svetovni vojni.

V goričanski papirnici je bila postavljena tovarna celuloze po Ritter-Kellnerjevem postopku leta 1890 in tako torej letos tovarna praznuje 100-letnico neprekinjenega izdelovanja sulfurne celuloze.

Omeniti moramo še eno papirnico, ki je pričela z obratovanjem v času ročne izdelave papirja. Leta 1836 je postavil mariborski advokat dr. Hartnagel v Lobnici pri Rušah papirnico. Po treh desetletjih življenja je propadla, saj v hudi konkurenci strojnih papirnic ni mogla več vzdržati.

Goričanska papirnica pa se je utrdila na tržišču nekdanje Kranjske, nekaj pa je tudi izvažala na Štajersko. Leta 1800 prevzame papirnico družina Grundner, ki je imela papirnico v lasti vse do leta 1864. Do leta 1829 je papirnico vodil Jožef Grundner, od takrat dalje pa Werner Grundner. Leta 1844 je bila goričanska papirnica že moderno opremljena, zaposlovala pa je 27 delavcev. Leta 1843 pa je stekel prvi papir s papirnega stroja v tovarni papirja v Vevčah. Naenkrat so se papirnice z ročno izdelavo znašle pred dejstvom: ali da se same opremito s papirnim strojem ali pa propadejo. Radeški papirnici je nekako uspelo leta 1854 postaviti enostaven papirni stroj brez sušilne skupine, v Goričanah pa je prevzel papirnico leta 1860 Stanislav Grundner. Vendar so dolgovi le naraščali in leta 1964 je prišlo do propada goričanske papirnice in licitacije. Kupil jo je Fidelis Terpine za lastnike vevške papirnice. Stanislav Grundner je ostal vodja papirnice, ki pa je leta 1865 pogorela. Ker pa je bila zavarovana, so lahko pričeli še isto leto graditi novo dvorano za papirni stroj in brusilnico lesa. Prvi podatki obstajajo, da je vevška papirnica v svojih obratih v Goričanah, Medvodah in na Verju izdelovala lesovino leta 1870, ko je vevsko papirnico prevzela grška firma Leykan. Za papirni stroj v goričanski papirnici pa imamo zanka prve podatke o proizvodnji papirja šele iz leta 1879. Lesovino so uporabljali kot surovino v vevški in goričanski papirnici, nekaj pa tudi v papirnici na Verju, kjer je bil leta 1889 postavljen papirni stroj, ki pa se je za vedno ustavil, ko je brusilnica lesa in papirnica na Verju leta 1910 pogorela.

Po koncu prvi svetovni vojni je vse obrate prevzela nova delniška družba »Združene papirnice Vevče, Goričane, Medvode, d. d.« v Ljubljani.

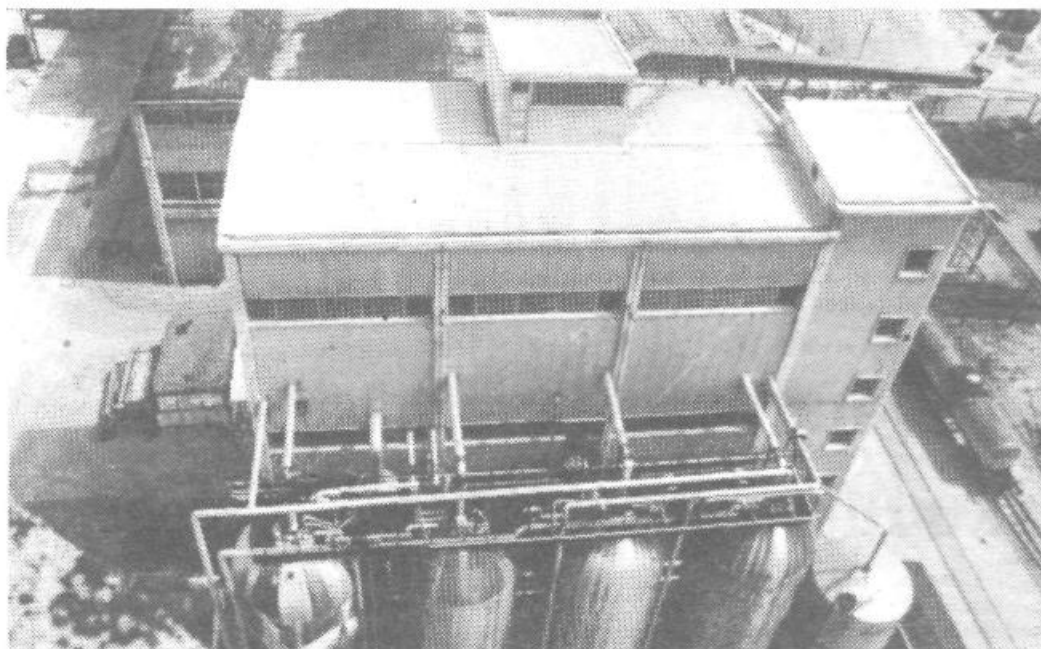
Brusilnico lesa so ustavili v papirnici v Goričanah leta 1929, brusilnico lesa v Medvodah pa leta 1936, saj je vse potrebe krila velebrusilnica v Vevčah. Leta 1931 je nastopila kriza in septembra 1931 so ustavili papirni stroj v Goričanah in ta stroj v Goričanah ni nikoli več stekel. Preživel je še drugo svetovno vojno, takoj po vojni pa so njegove dele (sušilno skupino) porabili za gradnjo papirnega stroja, ki so ga kot pomoč tovarni papirja v Beogradu zgradili v papirnici Vevče.

V Goričanah pa so se že pravočasno specializirali na izdelavo celuloze. Prvi kuhalnik (ta bo ohranjen kot tehnični spomenik) je bil postavljen leta 1929, leta 1934 drug in leta 1938 tretji kuhalnik. Druga svetovna vojna je pokopala načrte za postavitev četrtega kuhalnika. Med vojno so v Goričanah gospodarili Nemci, po koncu druge svetovne vojne pa je prešla tovarna v last FLR Jugoslavije. Tovarna celuloze v Goričanah je poslovala kot samostojno podjetje do leta 1947, potem pa sta bili z odločbo zvezne vlade v Beogradu združeni tovarna celuloze Goričane in Papirnica Vevče v podjetje »Papirnica in tovarna celuloze Vevče-Goričane«, s sedežem v Vevčah. Leta 1950 je prešlo to podjetje v pristojnost vlade LR Slovenije in priključena ji je bila še tovarna »Tanin« Medvode, ki je bila zgrajena leta 1925, da je predelovala odpadno lužino tovarne celuloze. Podjetje se je kmalu ločilo v dve podjetji in tako v Goričanah nastala »Tovarna celuloze in pinotana Medvode«, ki pa se je od leta 1955 imenovala »Celuloza« Medvode. Prišlo se je z modernizacijo tovarne. Leta 1956 je bil postavljen moderen stoječ kuhalnik celuloze. Leta 1959 je tovarna izdelala investicijski program rekonstrukcije in povečanja proizvodnje celuloze in postavitev papirnega stroja, katerega so republikanski organi odobrili. Sredstva, ki pa so bila odobrena, pa so zadostovala le za izvedbo I. faze I. etape, kar je pomenilo izgradnjo priprave kisline, sortacije in belilnice. Tovarna se je leta 1962 ponovno združila s Papirnico Vevče, in želja, da skupno izpeljeta predvidene investicije. Nazadnje so se domenili, da bi se v Goričanah zgradila tovarna celuloze s kapaciteto 75.000 ton celuloze letno. Na noben način ni bilo mogoče zagotoviti sredstev, tako da je leta 1969 tovarna celuloze pričela sama iskati druge partnerje, ki bi bili pripravljeni realizirati investicijo v tovarno celuloze s kapaciteto 100.000 ton letno. Leta 1970 se Tovarna celuloze Medvode izloči iz Združenih papirnic Ljubljana.

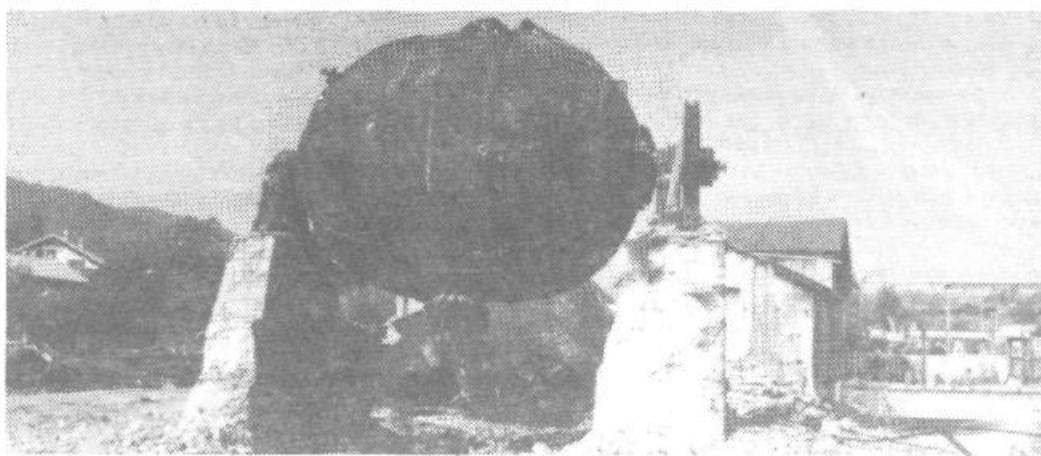
Za srednjeročni program razvoja slovenske papirne industrije (1970-1975) pa je predložila Tovarna celuloze in papirja Krško konkurenčen program izgradnje nove tovarne magnetne celuloze in papirna industrija Slovenije je podprla ta program. Tovarna celuloze Medvode je morala najprej sanirati kritične točke v proizvodnji celuloze, obenem pa je pričela iskati partnerja, ki bi ji pomagal postaviti papirni stroj. Zanimanje za postavitev papirnega stroja je imelo podjetje AERO, kemična in grafična industrija Celje, saj je potrebovalo papir za svoje obrate. Prišlo je do združitve leta 1973, postavitev papirnega stroja z energetiko pa je bila izvedena v rekordnem času. Svečana otvoritev in zagon papirnega stroja je bila 23. aprila 1976. Papirni stroj je izdelala firma Andritz iz Gradca, stroj je bil zgrajen za delovno hitrost do 350 m/min s širino sira 4100 mm. Pri širini papirnega traku 375 cm je bila letna kapaciteta stroja 20.000 ton. Energetika je bila zgrajena za proizvodnjo 40 ton pare na uro, opremljena pa je s parno turbino, ki poganja generator z močjo 6,4 MW.

Naslednja večja investicija je bila rekonstrukcija kuharje v proizvodnji celuloze, ki je bila nujna, da se je ohranila varnost pri proizvodnji. Četrti kuhalnik je bil predstavljen za novo lokacijo in povečan, iz zaustavljene tovarne celuloze v Zagrebu pa sta bila nabavljena dva kuhalnika. Investicija je bila uspešno zaključena leta 1948. Scasoma so se modernizirali tudi ostali oddelki v proizvodnji celuloze in je sedaj potrebno le še opraviti modernizacijo lesnega prostora in priprave lesa. Da bi lahko tovarna ostala konkurenčna v proizvodnji papirja, je bilo potrebno izvesti rekonstrukcijo papirnega stroja, ki je bila opravljena leta 1987. Zamenjani so bili celi sklopi papirnega stroja in montiran nov difuzorski natak, nov sistem mokrih stiskalnic, povečana je bila sušilna skupina in vgrajen plinski grelec, vgrajen je bil nov gladilnik in preurejen parno-kondenzatni sistem. Delo papirnega stroja sedaj nadzoruje računalnik. Rekonstrukcija je uspela, saj je delovna hitrost papirnega stroja povišana na 600 m/min in letna kapaciteta je sedaj za 50% večja. Rekonstruirana je bila tudi priprava snovi, priprava kemikalij in priprava premazne snovi. V krogotok odpadnih vod se je vgradil ploščni filer, kar se je pokazalo kot ekološko zelo učinkovito, saj se sedaj vrača veliko vlaken, ki so prej onesnaževali okolje.

Darko Cafuta

Goričane – Tovarna celuloze in papirja Medvode, obrat kuharija, zgrajen 1984

Kuhalnik iz leta 1929 bo ohranjen kot tehnični spomenik. Foto Cveta Robas

Odnos do te panoge je mačehovski

SOZDA AERO NI VEČ. Pred kratkim se je transformiral v štiri podjetja. Eno od teh je tudi Tovarna CELULOZE IN PAPIRJA GORIČANE, ki letos praznuje častljivi obletnici 250 let papirne industrije in 100 let celuloze.

Izbrali smo to priložnost in povabili direktorja dipl. inž. Franca MLAKARJA, na kratek razgovor, v katerem je orisal nastali položaj po osamosvojitvi. Še posebej se je dotaknil področja ekologije, saj menijo, da so krajani še vedno premalo seznanjeni o tem, koliko truda in denarja se vlaga v obnovo in posodobitev tako stare tovarne.

»Tovarna posluje tako kot prej, kot temeljna organizacija, saj je bila 1979 leta sklenjena pogodba, da tovarna celuloze in papirja Medvode ostane pravno in organizacijsko popolnoma samostojna in da se združuje sredstva za poseben projekt.

Po novem zakonu o podjetjih smo iskali vse oblike združenega sestavljenega podjetja, iskali smo oblike holdinga, našli pa smo najboljšo varianto, da se popolnoma osamosvojimo, kot podjetje, ki bo finančno-kapitalno povezano z AEROM, ker se izdelki največ prodajajo AERU.

O težavah sicer nerad govorim, a brez njih tudi pri njih ne gre. Pesti jih likvidnostni položaj, ker so cene celuloze in papirja na domačem in tujem trgu zelo padle. Tudi s poravnavo dolgov je križ, saj kupci plačujejo na dolge plačilne roke od 30 do 60 dni tako, da so terjatve še neporavnane iz lanskega leta. V Goričanah so do dobaviteljev nekoliko boljše. To pomeni, da so še nekatere rezerve v razliki med terjatvami in obveznostmi. Seveda pa so to kompenzirali z vlaganjem tujega kapitala, 10% je vložil največji Avstrijski koncern z Dunaja. Prodajajo jim papir, kupujejo od njih celulozo (prej so jo kupovali v Kanadi). Koristili bodo tudi njihove prodajne organizacije, itd.

»Naša tovarna je bila že dolga leta vezana na tuja tržišča, ker smo smatrali, da ni razvoja brez prodaje lastnih proizvodov na tuje trge, kjer se lahko pojavijo in potrdijo to kvaliteto«, zatrjuje inž. Mlakar.

»Izvažamo ca. 50% proizvodnje papirja na zapadna tržišča.« Izvolili bodo za 15 milijonov dolarjev izdelkov, z novimi ekološkimi projekti pa nameravajo 3-4 proizvodnje izvoziti na zahtevna zahodna tržišča.

V Jugoslaviji bodo še prisotni, žal pa je njen položaj tako težak, da se morajo preusmeriti navzven.

Prehajajo tudi na novo obliko organiziranosti. »Intenzivno delamo na pripravi delniške družbe, da bi jo registrirali v letu 1991.«

Seveda pa so težave, ker zakonodaja še ni povsem dorečena.

Delavce ne odpuščajo in jih tudi ne bodo, a tudi novih ne bodo sprejemali. S kadrovske strukture so namreč zadovoljni. Dovolj je kakovostnih delavcev z visoko in srednjo izobrazbo, nekaj je priučnih. Nenazadnje pa delavce tudi interno izobrazujejo.

Zaposlenih je 540 ljudi, kar je realna številka zaposlenosti v cni takšni tovarni.

Tovarna celuloze in papirja Goričane med Medvoščani slavi kot eden največjih onesnaževalcev vode in zraka. Vsaka sprememba barve reke Sore sproži val protestov, zato ni nič čudnega, da je direktor inž.

Fran Mlakar izbral to priložnost in dal posebno izjavo za javno tribuno, saj ve da je to glasilo naših občanov, torej tudi tistih, ki živijo v okolici te tovarne.

»Na področju ekologije se prav za našo tovarno stvari preveč potencirajo. Tovarna je res velik onesnaževalec zraka. Danes je tovarna popolnoma sanirana in ne onesnažuje več. Težji je problem onesnaževanja voda, ki so se v preteklosti preveč zanemarjale.

Tovarna je začela z velikimi ekološkimi vlaganji leta 1973 in se vlaganja vsako leto nadaljujejo. Letos se zaključuje zadnja faza zajetja vsega odpadnega sulfatnega luga, ki nastaja v tovarni. Lužnice se bodo predelale v stranske proizvode, ki se dajo po določeni ceni prodati na svetovnem tržišču.

Investicija je vredna 26 milijonov nemških mark.

Pomoč pričakujemo iz republiških sredstev za varstvo okolja, razvojnega tako imenovanega ekološkega dinarja in sredstev vodnega sklada Slovenije. Tovarna je vsa ta leta plačevala sorazmerno velik redni prispevek in do danes ni dobila nobenih povrnjenih sredstev, kljub temu, da se sredstva zbirajo v te namene. Tovarna je vse investicije v ekologijo v vrednosti ca. 50 - 80 milijonov mark, finansirala sama. Ker pa je ekologijo treba reševati na izvoru, smo mnenja, da je za reko Savo in Soro najpomembnejše, da se te naprave postavijo v tovarni in postanejo v bodoče sestavni del tehnologije.

Imamo pa še velike probleme pri obremenitvah naših proizvodnih stroškov, skozi tako imenovani ekološki dinar, to je prispevek za porabljen vodo, ki jo moramo proizvajati in prispevek za onesnaževanje voda. Po odločbi, ki smo jih dobili iz vodne uprave Slovenije, naj bi znašal prispevek te tovarne v letu 1990 25 milijonov din, največ za vse papirnice v Sloveniji in celo več papirnice, ki imajo proizvodnjo vsaj 5 do 6 krat večjo od naše. Bili smo vse leto zelo pošteni in podatkov nismo skrivali.

Delavski svet je sklenil, da je tovarna nesposobna plačevati tako visokega prispevka. Če se nam ta znesek ne zniža oz. ne ukine za vsaj za dve oz. tri leta, bomo primorani ta obrat celuloze ustaviti, ker bi drugače nastopila prevelika izguba.

Odnos do te panoge je mačehovski. Te investicije niso donosne, zato je nerazumljivo ravnanje politike, da te močne industrije plačujejo tako visoke prispevke, denar pa se uporablja v namene, ki niso ekološkega značaja. V državah OECD ali v Avstriji teh prispevkov ne plačujejo, vendar jim je ministrstvo določilo do kdaj morajo doseči predpisane standarde, če jih ne, morajo tovarno zapreti.

Slovensko zakonodaja je treba nujno spremeniti tako, da se industrijo razbremeni vsega balasta in se uvedejo normalni davki, ki bi bili vir denarja namenjenega ekološki melioracijam, urejanjem obrežij, vodotokov, loudournikov itd. Saj so se doslej vsa sredstva, živala v prejšnji vodni sklad. Upam in računam na to, da odgovorni ljudje v novih ministrstvih gledajo na gospodarstvo s tržnega vidika in ustvarijo gospodarstvu take pogoje kot veljajo v zapadnem svetu in da se bomo lahko tudi mi enkrat z nimi primerjali in zares šli v EVROPO.